

A régi gyulai vásárok

Gyula városát nemcsak évezredre terjedő nevezetes történelmi múltja, hanem vásárai avatták a múlt században országos hírűvé. Az egész tiszántúli terület, Erdélyország, sőt mondhatni sok vonatkozásban egész Nagy-Magyarország száz esztendőit meghaladó időn át vásárai révén figyelte meg s értékelte Gyula városát. A történelmi múltból csak az intelligencia, az úgynevezett lateiner osztály vett tudomást, de a gyulai vásárról, a gyulai vásárokról, a földbirtokosok, kereskedők, mesteremberek, munkások a műveltség legalacsonyabb fokán álló havasi mócokig terjedőleg mindenki más is.

A vásárjogot a Harruckerek Gyulára telepedésekor kapta a város, amely a török hódoltság előtt bizonyára szintén vásárok színhelye volt. A török uralom alatt nem mertek sem jószágot, sem kereskedelmi és iparcikket Gyulára hozni, méltán tartván tőle, hogy a török elharácsolná. A török hódoltság után pedig tudvalevőleg elpusztult az egész Békés vármegye s közte Gyula városa is. Ez évtizedekig tartott, amíg Harrucker a gyulai uradalmat donációba kapta. Ekkor kezdett a város lassankint benépesedni s ekkor kapott új vásártartási jogot is. A törökök eltávozása után néhány évtizeden keresztül a nép emlékében megmaradt vásárokat a törökök után is épségben maradt Váriban tartották meg, amint arról a Lőtsei 1708-ik évi Kalendárium is tanúskodik, amely Gyuláról mit sem tud, hanem Várit nevezi meg vásár, vagy amint akkor mondták „sokadalmi“ helyül.

A tizennyolcadik, de különösen a tizenkilencedik században, amikor a mezőgazdálkodás és főleg a jószágtenyésztés lendületnek indult, Gyula az Alföld legnevezetesebb, legforgalmasabb vásárja lón és országos, sőt sok vonatkozásban közép-európai hírnévhez jutott. Négy vásárja volt — mint most is ugyanannyi, — nevezetesen a *Pálnap*nak nevezett téli, az *Áldozó* csütörtököt követő tavaszi

Exaudi, a

júliusi,

futó

nak is nevezett nyári és végül a

Kisasszony napi

őszi vásár, és pedig mindegyik más és más szempontból jellegzetes.

A téli vására sertésfelhajtásról volt nevezetes, egyben páratlan az országban, sőt mondhatni egész Európában. Visszaemlékszem a hetvenes évekre, amikor híre sem volt még a sertésvésznek, amely a szőlőt kipusztított filokszerá mellett az ország legnagyobb közgazdasági csapása lón. A Pálnapi vásáron 60—70 ezer sertésfelhajtás silánynak számított. A rendes felhajtás száz—százhuszezer darabra terjedt. A Kisváros valamennyi házudvara aklokkal volt tele. Voltak egy portán olyan terjedelmű aklok, hogy tízezer darabot lehetett

bennük elhelyezni. Az Alföld összes uradalmi, latifundiumi, középirtokai, a gyulai téli vásáron árusították sertéseiket. Sokan közülük már decemberben, sőt november hó folyamán ideszállították sertésállományaikat és itt etették őket vásárig. József főherceg kisjenei uradalma 6000—7000, Almásy Kálmán gróf uradalmi ugyanannyi, Tisza Kálmán Gesztről 5—6000 darab, Lovassy szalontai birtokáról híres feketeszőrű sertései 4—5000 darab, Wenckheim Krisztina grófnő összes uradalmi rendszerint 10000 darab sertés felhajtással szerepeltek. Minisztersége előtt Tisza Kálmán, majd amikor a geszti gazdaság kezelését átvette, gróf Tisza István továbbá gróf Károlyi Tibor és gróf Károlyi Sándor állandóan eljöttek személyesen is a vásárokra.

Ami a sertésár alakulásokat illeti, azok mindig kiszámíthatatlanok voltak és minden előzetes kombinációt lehetetlenné tettek. A gyulai vásárt megelőzte a szintén nagy, de a gyulai mellett eltörpülő debreceni vásár. Az ott kifejlődött árak egyáltalában nem irányították a gyulai árakat. Gyakori eset volt, hogy Gyulán sokkal magasabb vagy alacsonyabbak voltak a sertésárak, mint Debrecenben. A vevők, közöttük a legnevesebb kőbányai, győri sertés-nagykereskedők sokszor kartellt kötöttek egymással, hogy milyen árat adnak, de jöttek külföldről, nevezetesen Drezdából, Münchenből, Nürnbergből, Zürichből és máshonnan külföldiek, és a vásár kezdetén pár pillanat alatt romba dőlt a kartell. Úgy is, hogy sokkal drágábban, úgy is, hogy lényegesen olcsóbban tudtak vásárolni. Az árhullám pedig igen gyakran szédületesen nagy volt, akár felfelé, akár lefelé; mázsánként (akkor még font- és mázsa számítás volt) 10, 20 forint, sőt azon felüli is. A hetvenes években megtörtént, hogy Wenckheim Krisztina grófnő uradalmi egy Pálnapi vásárra nem hajtották be Gyulára a sertéseket, hanem pár nappal előzőleg otthon adták el. Amint aztán kitűnt, a vásáron százezer forinttal többet kaptak volna értük. Ennek következménye az volt, hogy a kigyósi uradalom sertéseit nem adták el többet otthon, hanem behajtották mindig Gyulára.

A téli vásáron forintokban számítva milliókra rúgott a forgalom. A kereskedők óriási pénzt kerestek, vagy vesztek rajta. Eme nyereség és veszteség hatása alatt nagy kártyacsaták zajlottak le a Magyar Király fogadóban, amelyet tulajdonosa néhai jóemlékű Herdek Lipót vendéglős emeletesre épített fel nagy vásárikeresetéből, amelynek zömét a kártyapénz adta. Monte Karlóban nem volt olyan forgalom ezeken a napokban, mint a Magyar Király, vagy amint nevezték: a Herodekben nyereség és veszteségben a sertésvásárok folyamán.

A tavaszi vásáron már kicsi volt, de még mindig ezrekre rugó a sertés felhajtás, de annál nagyobb a szarvasmarha, nevezetesen 30—40 ezer, sőt azonfelüli. A vásártér zsúfolásig megtelt, ami nagy szó, mert akkor a tér sokkal nagyobb volt a mostaninál. Hozzá tartozott ugyanis a most patronátusi célt szolgáló úgynevezett Fűtőri pusztá is, mely maga harminc holdnyi. A legtöbbet Biharból, Szilágyból, Erdélyből, onnan még a Székelyföldről is hozták. A zömöt a növendékmarha, az egy-két esztendő borjú képezte. Ha esős tavasz volt, a felhajtott borjú állomány jó áron elkelt az utolsó darabig. Különösen a közeli és messze vidéki, köztük a

dunántúli s felvidéki uradalmak, szeszgyárok voltak a vevők, de sokat vettek külföldre is.

A tavaszi vásárra volt a legnagyobb szerszámfa hozatal is. Az Erdőhátról, a Lunkából, a bihari és erdélyi hegyekből száz meg száz szekéren hozták magyarok, románok, a sok létrát, dézsát, vályút és egyéb faneműeket, nemkülönben a faszenet és a meszet is. Mindegyikben oly nagy volt a kereslet, hogy az utolsó darabig el tudták adni.

A kisvásár, július közepén, a takarásba esett és ezért „futó” vásárnak is hívták és hívják ma is. Ez azonban nem volt akadály a nagy, sőt, ha kedvező termés volt, az óriási forgalomnak. Különösen nagy, tízezrekre rugó volt a ló felhajtás. Ezekre volt a legnagyobb kereslet. A nyomtatás küszöbén óriási volt a ló szükséglet. Cséplőgépek még nem voltak; az uradalmak éppen úgy lóval nyomtattak, mint a kisgazdák. De igás és nyomtató lovakon kívül nagy volt a kínálat és kereslet úri fogatokra alkalmas jobb lovakban. Sok nyerges lovat is vettek a katonai lovasság számára és pedig a kereskedők és maga a katonai tisztikar egyaránt. Magyarország minden számottevő lókereskedője dehogy mulasztotta volna el a gyulai kisvásárt. Az ötvenes és hatvanas esztendőkből különlegessége volt a kisvásárnak a Besszarábiából hozott, hámot, nyerges nem ösmerő, szilaj szűz méneselek orosz hajtóikkal, akik a ménesből pányvával szedték ki az elkelt darabokat. Valóságos élménye, látványossága volt a vásári közönségnek.

Az állat- és szerszámfa vásárok mellett meg kell említenem a péntek és vasárnapi napokon tartott nyersbőr- és gyapjú vásárt is, amely a Szerecsen-téren (most Szent Imre téren) zajlott le. A tágas tér telítve volt nyersbőrrel, gyapjúval, de el sem fért rajta, a teret környékező összes házak udvarai is zsúfoltak voltak. Akkor még nem voltak bőrgyárok; tímárok dolgozták fel a nyersbőrt, és amit a nyersbőrszedők messze vidéken összevásároltak, a gyulai vásáron adtak el az ország minden részéből ideseregő nagykereskedőknek és tímároknak. Óriási sok volt a gyapjú áru is, melynek Pest után Gyula volt a legjobb értékesítési s beszerző helye. Lejöttek rá a pesti, bécsi és külföldi gyapjúkereskedők, közöttük valamennyi között a legtekintélyesebb: Wodiáner, később a gyomaendrődi uradalom tulajdonosa, a pesti Lánchídnak Sina Simon báró melletti egyik finanszírozója, akinek emléke a Lánchíd tábláján is meg van örökítve. Wodiáner, óriási vagyonát jobbadán gyapjúkereskedés révén szerezte s ehhez nagyon hozzájárultak az általa mindig látogatott gyulai vásárok is.

Ami a belső vásárokat illeti, az országban a legjelentősebb, legforgalmasabbak között volt a gyulai is. A múlt század negyvenes és ötvenes éveiben pedig valamennyi fölött álló volt, életlehetőséget, keresetet nyújtva minden foglalkozású mesterembernek, aki készítményeit tisztességes áron tudta azokon eladni. Mikor nem voltak még vasutak, a pesti nagykereskedők az egész országban Gyulát értékelték legtöbbször, hol Pesten kívül áruikat értékesíthetik. Ezek a pesti nagy kereskedők óriási társzekereken hozták Gyulára áruikat; a közeli, sőt messze vidéki

kiskereskedők — a nagyváradokat és aradiakat is közéjük értve — Gyulán szerezték be vásártól vásárig áruszükségleteiket. A Magyar Király Szálloda földszinti része, mellette a mai Gazsó Józsefné, Góg András és E. Schriffert József házak frontjain bolt mellett bolt volt. Ott árultak a pesti nagykereskedők, akiket „Verlégeresek”-nek neveztek. Mindegyik cégnek állandó boltja volt. Lejöttek már két héttel vásár előtt és rendszerint itt maradtak még két hétig vásár után, akkorára utolsó portékájuk is elkelt. Megvették a kisboltosok. Hogy milyen életbevágó fontosságúnak tartották a verlégeresek a gyulai vásárokat, két adattal világítom meg. Boldogult apám számlákat őrizett meg egy verlégerestől, nevezetesen Goldberger S. ma is fennálló pesti vászongyárostól. A számlán nyomtatva olvasható a budai üzlethelyiség alatt: „*Besucht die Märkte in Gyula und Debrecin*”

. Ilyen számlákat állított ki a cég minden vevőjének, ha az árut Budán vette is tőle. Olyan fontos volt tehát neki a gyulai vásár, hogy annak látogatását minden számláján hangsúlyozta.

Ugyanez a cég a Gyulán hitelbe adott áruk után váltókat kért vevőitől. Láttam az ötvenes évekről szóló váltót, amelynek kelete s lejáratát egyaránt nyomtatva volt ilyképpen:

Gyula, 1857 Pauli Markt

(ez volt a kelet)

Gyula 1857 Exandi Markt

(ez volt a lejárat) kelet és lejárat nem írott, hanem nyomtatott. Ez is bizonyíték, milyen óriási forgalmat kellett egy-egy gyulai vásáron lebonyolítaniok.

Ami látványosság: panoráma, állatsereglet stb. az országban volt, az valamennyi eljött a gyulai vásárokra. A kápolna előtti tér telítve volt velük, sokszor el se fértek rajta. Mellettük birbicselők, gariballi játékosok, bicskavetők egész tábor. A Bárdoson túli részen pedig az állatvásárok alatt a lacikonyhák sokadalma, melyekben a környék összes cigány s rezes bandái játszottak, siketítő lármával, csodálatosan mégis harmóniát, élményt keltőleg a nagy sokadalomban.

Én és kortársaim — bizony már kevesen vagyunk — mindezekre emlékezünk. Emlékezzünk fájó szívvel, hogy elmúlt és rezignációval, hogy ami elmúlt vissza nem jő.

Forrás: Békés Politikai, társadalmi és közgazdászati lap 1933. 65. évfolyam 33. szám 1-3.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Bekes_1933/?query=v%C3%A1s%C3%A1r&pg=290&layout=s